

УДК 346:334.7

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2025.3.6>**Микола РЯБЧЕНКО**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», mykolariabchenko@gmail.com
ORCID: 0009-0000-7389-4883

Олександр МАРТИНЮК

аспірант, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», MartyniukO@outlook.com
ORCID: 0009-0004-6654-8922

**ПОРУШЕННЯ УМОВ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ:
НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ**

У статті автор досліджує новели українського законодавства, зосереджуючись на понятті «корпоративного договору» як способу регулювання корпоративних прав. У тексті детально розглядаються складові елементи корпоративного договору, їх взаємозв'язки, а також характерні особливості. В ході дослідження здійснена класифікація корпоративних договорів.

У статті аналізуються передумови формування повноцінного правового регулювання корпоративного договору в межах корпоративного права України. Підкреслюється, що корпоративний договір виступає важливим інструментом для врегулювання корпоративних відносин, водночас забезпечуючи ефективну взаємодію між учасниками корпорації. Автори роблять висновок, що корпоративний договір є ключовим проявом диспозитивності в українському корпоративному праві. Окрім цього, розглядаються переваги корпоративного договору, які він має порівняно зі статутним товариством.

Корпоративний договір регулює питання, пов'язані з реалізацією прав та обов'язків сторін у процесі управління юридичною особою. Він охоплює аспекти зміни організаційних повноважень, а також неорганізаційні складові, наприклад, порядок розподілу прибутків (дивідендів) або встановлення обмежень щодо їх розподілу. Участь у корпоративному договорі беруть власники часток у статутному капіталі юридичної особи. До числа його сторін можуть також належати сама корпорація або інші суб'єкти, залучені до корпоративних відносин.

У статті аналізуються теоретичні та практичні аспекти захисту прав учасників корпоративного договору. Особливу увагу приділено питанню гармонізації та уніфікації українського законодавства згідно з європейськими стандартами.

Зокрема, пропонується включення до українського законодавства механізмів відповідальності за неналежне виконання або невиконання положень корпоративного договору, таких як компенсація. Висвітлено переваги компенсації як ефективного способу захисту прав учасників корпоративного договору. Підкреслено, що цей інструмент забезпечує належне виконання зобов'язань та є найбільш оптимальним серед інших способів, передбачених чинними законодавчими нормами.

Ключові слова: корпоративний договір, порушення, господарські правовідносини, сторони договору, компенсація.

Mykola Riabchenko, Oleksandr Martyniuk. VIOLATION OF THE TERMS OF THE CORPORATE AGREEMENT: CONSEQUENCES AND WAYS TO PROTECT THE RIGHTS OF PARTICIPANTS

The article delves into recent developments in Ukrainian legislation, with a particular emphasis on the concept of the «corporate agreement» as a mechanism for regulating corporate rights. It thoroughly examines the structural components of a corporate agreement, their interactions, and distinctive features. Additionally, the study provides a classification of corporate agreements. The analysis highlights the conditions necessary to establish comprehensive legal regulations for corporate agreements within Ukrainian corporate law.

It underscores their significance as effective instruments for managing corporate relationships and fostering productive collaboration among participants within corporations. Furthermore, the authors assert that corporate agreements represent a critical embodiment of dispositivity in Ukrainian corporate law. Comparisons are drawn to company charters, illustrating the advantages offered by corporate agreements. The scope of a corporate agreement encompasses the execution of rights and obligations related to the management of legal entities.

This may involve alterations in governance powers or address non-governance matters, such as distributing profits (dividends) or stipulating restrictions on profit distribution. Participants in a corporate agreement are typically shareholders holding stakes in the authorized capital of a corporate entity. Corporations themselves or other parties relevant to corporate relations may also be involved.

The article addresses both theoretical and practical facets of safeguarding the rights of corporate agreement participants, stressing the importance of harmonizing and aligning Ukrainian legislation with European standards. Among the recommendations made is the incorporation of mechanisms that impose liability for improper performance or non-compliance with corporate agreement terms, particularly through compensation measures. The effectiveness of compensation as a tool for protecting participant rights is highlighted, emphasizing its role in ensuring proper

adherence to obligations. It is deemed one of the most optimal solutions compared to other methods available under current legal provisions.

Key words: *corporate agreement, violation, economic legal relations, parties to the agreement, compensation.*

Постановка проблеми. Порушення умов корпоративного договору стає підставою для виникнення охоронних господарсько-правових відносин, у рамках яких забезпечується захист прав та законних інтересів сторін угоди шляхом застосування відповідних правових інструментів.

У господарському праві такі інструменти визначаються як правові наслідки порушення або невиконання договору. Залежно від причин невиконання договірних зобов'язань вирізняють різні типи правових наслідків, які можуть включати різновиди відповідальності.

Дослідження таких заходів відповідальності мають важливе значення у аспекті реалізації та захисту корпоративних прав суб'єктів господарювання. Тому дане питання має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження аспектів захисту прав сторін корпоративного договору та відповідних способів здійснювали такі вчені, як В. Луць, Л. Нецька, В. Примак, М. Сигидин, Н. Сліпенчук, С. Сліпченко, А. Сороченко та інші. Водночас питання використання компенсацій і запевнень як механізмів захисту прав сторін у корпоративному договорі досі залишаються недостатньо вивченими. Зважаючи на постійне оновлення законодавства та потребу в його вдосконаленні для ефективного регулювання корпоративних відносин, цей напрямок наукових досліджень видається надзвичайно важливим і актуальним.

Мета статті. Метою статті є аналіз способів захисту прав сторін корпоративного договору, таких як компенсація, гарантії, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення їх використання.

Вклад основного матеріалу. З набуттям чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон про ТОВ та ТДВ) власники корпоративних утворень отримали сучасний ефективний інструмент для регулювання внутрішніх бізнес-відносин – корпоративний договір. Завдяки цьому договору стало можливим більш точно й результативно врегульовувати питання корпоративного управління в межах конкретного товариства.

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», корпоративний договір регулює відносини між учасниками товариства, які беруть на себе зобов'язання реалізувати свої права та

повноваження у визначений спосіб або утримуватися від їх використання [1].

Так само, згідно з частиною 1 статті 261 Закону України «Про акціонерні товариства», договір між акціонерами товариства полягає у визначенні порядку здійснення акціонерами прав на акції чи прав, що впливають із володіння акціями, у відповідності до законодавства, статуту товариства та інших його внутрішніх документів (далі – договір між акціонерами) [2].

На думку М. Сигидіна, корпоративний договір спрямований на врегулювання відносин, пов'язаних з управлінням корпоративними правами. Він забезпечує узгодженість дій учасників юридичної особи корпоративного типу у процесі реалізації їхніх організаційних повноважень, які є складовою корпоративних прав. Предмет корпоративного договору визначається його регуляторною функцією, оскільки він встановлює сферу питань, щодо яких сторони можуть координувати та узгоджувати свої дії з метою ефективною реалізації належних їм корпоративних прав [3, с. 27].

У корпоративному договорі сторони вирішують питання реалізації своїх інтересів та визначають порядок здійснення прав, що формують зміст корпоративного права. Через укладення такого договору власники корпоративних прав деталізують механізм реалізації як організаційних (немайнових), так і майнових повноважень. Головною метою корпоративного договору є узгодження спільних дій його учасників для ефективного використання повноважень, які складають основу корпоративного права. Особливо вагомим компонентом змісту корпоративних прав є можливість їх розпорядження.

Частина 1 статті 199 Господарського кодексу України встановлює, що виконання господарських зобов'язань забезпечується за допомогою заходів, спрямованих на захист прав та відповідальність учасників господарських відносин, які передбачені чинним законодавством. За домовленістю між сторонами можуть використовуватися як передбачені законом, так і такі види забезпечення виконання зобов'язань, що не суперечать законодавству, якщо вони є прийнятними у господарському обігу.

У другому абзаці цієї частини наведено відсылку на норму, згідно з якою до забезпечення виконання зобов'язань між учасниками господарських відносин застосовуються від-

повідні положення Цивільного кодексу України [4].

Під час укладення корпоративного договору між сторонами виникають зобов'язальні правовідносини, зміст яких визначається предметом цього договору. Сам предмет обумовлює зобов'язальну природу угоди, що має внутрішній корпоративно-правовий характер. Така специфіка дозволяє зробити висновок: у разі порушення своїх прав сторона корпоративного договору може використовувати як договірні, так і корпоративні способи захисту.

У правовій доктрині та судовій практиці усталеним є розуміння принципів виконання зобов'язань як загальних засад, на основі яких відбувається реалізація таких зобов'язань. Зазвичай виділяється кілька ключових принципів виконання зобов'язань, серед яких належне виконання, реальне виконання, а також дотримання таких категорій, як добросовісність, розумність та справедливість.

При вирішенні питань захисту порушених прав сторін корпоративного договору не слід застосовувати засоби, які суттєво обмежують корпоративні права учасників. Зокрема, це стосується припинення права голосу, права вето або права призначати директора компанії [5, с. 116].

У цьому контексті, як слушно зазначає Н. Щербакова, залишається актуальним питання відповідальності за порушення умов корпоративного договору. Справа в тому, що предмет корпоративного договору є багатограним і потребує врахування різних складових, зокрема: відповідних прав і повноважень учасників, правових меж обмеження прав і обов'язків, а також правил поведінки, які регулюють реалізацію цих прав і повноважень [6, с. 185].

Особливу увагу привертає думка Ю. Жорнокуя щодо проблеми так званої «тупикової ситуації», яка може виникнути під час укладання корпоративного договору. Ця ситуація в загальних рисах характеризується як неможливість досягнення акціонерами згоди з ключових питань діяльності акціонерного товариства [7].

Згідно зі статтею 7 Закону про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, яка регулює корпоративний договір, спеціальний механізм відповідальності за його порушення майже не передбачений [1].

Законодавець обмежується лише тим, що правочин, вчинений учасником товариства на порушення умов корпоративного договору, визнається нікчемним у випадку, коли інша сторона договору знала або повинна була

знати про таке порушення (частина 6 статті 7). Це очевидно вказує на необхідність сторонам самостійно продумати й детально прописати способи захисту своїх прав у самому договорі.

Відшкодування збитків, завданих порушенням договору, безперечно є універсальною мірою відповідальності в системі цивільного та господарського права. Проте, його застосування у межах корпоративних договорів супроводжується значними труднощами в доказуванні. Особливу складність становить підтвердження не лише розміру збитків, але й самого факту їхнього існування. На ці аспекти звертає увагу І. В. Спасибо-Фатєєва. Аналізуючи питання компенсації збитків, зумовлених порушенням акціонерних угод, вона зазначає, що доведення таких витрат або неотриманих доходів є вкрай непростим завданням, особливо коли йдеться про угоди, які стосуються не матеріальних активів, а організаційних прав акціонерів [8].

Суди часто відмовляють у стягненні збитків через брак доказів, що підтверджують факт протиправного діяння, наявність вини, причинно-наслідкового зв'язку або через визнання збитків неістотними. Особливо це стосується випадків, коли збитки виникають у результаті порушення корпоративного договору організаційного характеру, який не передбачає взаємного майнового задоволення. У таких ситуаціях отримати компенсацію збитків практично неможливо.

У міжнародній бізнес-практиці компенсація розглядається як найуніверсальніший та найефективніший спосіб захисту прав сторін, а також як захід відповідальності за невиконання зобов'язань, що впливають з корпоративних договорів. Вона охоплює питання голосування певним чином на загальних зборах акціонерів, узгоджені дії в сфері управління, операційної діяльності, реорганізації чи ліквідації компанії. Особливо важливо зазначити, що такі порушення зазвичай складно оцінити в грошовому еквіваленті.

Головною особливістю компенсації є те, що вона встановлюється за домовленістю між сторонами корпоративного договору й не може бути переглянута або змінена за рішенням суду. Її розмір визначається через встановлення конкретної грошової суми або шляхом опису механізму її розрахунку. Якщо сторони лише зазначають можливість стягнення компенсації без чіткої вказівки щодо її розміру чи порядку визначення суми, така умова вважається недоузгодже-

ною і не може бути застосована у відносинах сторін.

Важливо наголосити, що компенсація не слід плутати з неустойкою, адже її розмір, зазначений під час укладення договору, не підлягає зменшенню. До того ж ця форма відповідальності не вимагає доведення фактичної наявності збитків. Таким чином, компенсація може діяти паралельно з іншими заходами відповідальності, такими як стягнення збитків чи неустойка, залишаючись самостійним інструментом захисту сторін.

На наш погляд, закріплення у корпоративному договорі фіксованої грошової суми як санкції за можливе порушення його умов дозволяє учасникам уникнути складнощів, що зазвичай виникають під час визначення судами розміру збитків через специфічний організаційний характер такого договору. Окрім того, договірний характер компенсації, як видається, виключає можливість її зменшення рішенням суду.

У англосаксонській правовій системі цілком допустимим і захищеним судом заходом відповідальності за порушення корпоративного договору є вимога продажу акцій, які належать порушнику умов договору, за заздалегідь визначеною ціною.

Наведений захід відповідальності за своєю природою представляє суттєве договірне обмеження прав учасників товариства.

На нашу думку, зазначене питання потребує більш глибокого аналізу. У реальних умовах цілком можлива ситуація, коли один із учасників корпоративного договору систематично не виконує його положення, наприклад, ігнорує участь у загальних зборах корпорації або голосує на них всупереч домовленостям з іншими учасниками. Така поведінка фактично ставить під загрозу досягнення цілей корпоративного договору і знижує його ефективність як інструмента регулювання взаємовідносин щодо спільного управління корпоративними правами.

У подібному випадку доцільним механізмом захисту прав інших учасників могло б бути передбачення в договорі обов'язку порушника продати свою частку у статутному капіталі (або пакет акцій) на користь інших сторін договору за ринковою ціною чи визначеною заздалегідь сумою, узгодженою в тексті договору.

Ще одним способом захисту прав учасника корпоративного договору є оперативні санкції. Оперативні санкції являють собою засоби впливу, закріплені в договорі або передбачені законодавством, які спрямовані на стимулювання боржника до відповідальної поведінки,

попередження подальших правопорушень та мінімізацію їх негативних наслідків.

Як зазначає С. Сигидин, у випадку порушення корпоративного договору одним чи кількома його учасниками, інші учасники мають право застосовувати заходи оперативного впливу, такі як одностороння відмова від договору, його зміна чи розірвання. Це дозволяє не лише захистити власні інтереси, але й запобігти можливим негативним майновим та немайновим наслідкам для діяльності корпорації в цілому [3].

Законом визначено перелік санкцій, які можуть бути застосовані. Цей список не є остаточним, тому у договорі про закупівлі можна передбачити й інші види санкцій.

1. Одностороннє припинення виконання зобов'язань уповноваженою стороною із можливістю уникнути відповідальності, якщо інша сторона порушила свої зобов'язання. Відмова від здійснення оплати у випадку неналежного виконання умов або передчасного виконання без погодження з іншою стороною. Затримка постачання продукції чи виконання робіт через невчасне оформлення акредитива платником, припинення видачі банківських кредитів тощо.

2. Відмова управленої сторони приймати подальше виконання порушеного зобов'язання або одностороннє повернення виконаного зобов'язання (наприклад, списання коштів у безакцептному порядку, якщо продукція виявилася неякісною).

3. Встановлення додаткових гарантій для належного виконання зобов'язань стороною, яка їх порушила, в односторонньому порядку: зміна умов оплати продукції, перехід платника на попередню оплату чи оплату після перевірки якості продукції або послуг.

4. Відмова у встановленні нових господарських відносин зі стороною, яка систематично порушує свої зобов'язання.

Висновки. Корпоративний договір, як ключовий прояв диспозитивності у корпоративному законодавстві України, характеризується низкою переваг у порівнянні зі статутом товариства. Зокрема, він забезпечує більшу гнучкість, дозволяє оперативно адаптувати регулювання до специфічних обставин взаємодії між учасниками та сприяє встановленню оптимальних механізмів відповідальності сторін корпоративного договору.

Враховуючи наведене, можна дійти висновку, що цивільно-правова природа корпоративного договору визначає основні майнові наслідки у разі його порушення, зокрема сплату неустойки та стягнення заздалегідь

узгодженої грошової компенсації, передбаченої у його умовах.

До того ж, пропонується розглянути як ефективну санкцію оперативні санкції.

Оперативні санкції становлять важливий правовий механізм в управлінні господарськими відносинами, спрямований на захист інтересів сторін у випадках порушення договору. Їхня ключова перевага полягає у здатності забезпечувати швидке реагування на недобросовісні дії контрагента без необхідності звернення до судових органів. Такий підхід гарантує оперативність, адаптивність та економію ресурсів при вирішенні конфліктних ситуацій.

Застосування зазначених санкцій мотивує сторони виконувати свої зобов'язання, здійснює запобіжну функцію та дає змогу самостійно відновлювати порушені права. Найбільш поширеними формами оперативних санкцій є відмова від прийняття чи оплати товару, тимчасове призупинення виконання домовленостей, одностороннє розірвання контракту та заміна постачальника. Вони можуть бути передбачені законодавчо або визначені взаємною угодою в процесі укладання договору. Загалом, саме оперативні санкції сприяють належному виконанню господарських договорів, мінімізують ризики та оптимізують ефективність договірних взаємин.

Література:

1. Закон України Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю від 06.02.2018 № 2275-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>:// HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"zakon HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19". HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"rada HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19". HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"gov HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"ua HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"/ HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"laws HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"/ HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"show HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"/2275-19# HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19"Text (дата звернення 07.08.2025)
2. Закон України Про акціонерні товариства від 27.07.2022 № 2465-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення 07.08.2025)
3. Сигидин М.М. Корпоративний договір : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 27 с.
4. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 07.08.2025).
5. Договірне право в умовах ринкової економіки: конспект лекцій / І. В. Жилінкова, В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін.; За заг. ред. І. В. Жилінкової, В. І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с
6. Щербак Н. В. Питання змісту корпоративного договору. Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства: Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 жовтня 2018 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2018. С. 185–189.
7. Жорнокуй Ю. М. Корпоративний договір як інструмент врегулювання корпоративного конфлікту. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні виклики корпоративного права в Україні"*. Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021. С. 42–45. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584>:// HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"repository HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584". HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"ndippp HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584". HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"gov HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584". HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"ua HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"/ HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"handle HYPERLINK "https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/584"/765432198/584 (дата звернення 07.08.2025)
8. Спасибо-Фатєєва І. В. Акціонерні угоди / *Право України*. 2009. № 12. 186 с.

Дата надходження статті: 25.09.2025

Дата прийняття статті: 24.10.2025

Опубліковано: 04.12.2025